

LASZLO HÁMORI:

Det kalla kriget i Asien

Motsättningarna mellan Kina och Sovjetunionen i Asien minskar inte, menar redaktör Laszlo Hámori i sin artikel. Sedan kriget i Vietnam slutat, har Hanoi, och därmed dess avläggare i Sydvietnam, alltmer närmat sig Moskva. Även i Laos rycker Sovjetunionen in med betydande hjälp, medan Kina hålls borta. I gengäld har kineserna börjat samla kring sig länder, som är oroade av de sovjetiska framstötarna. Utvecklingen i Indien har också gått i kinesisk favör. Bangladesh är efter revolutionen inte längre en indisk och sovjetrisk satellit. Och fru Indira Gandhis prestige har sjunkit, sedan hon avskaffat först fredspolitiken och nu också demokratin i sitt land.

Alla som har hoppats eller fruktat att tvisten mellan Moskva och Peking med tiden skulle biläggas och världskommunismens monolitiska prägel återställas har misstagit sig. De ömsesidiga propagandakampanjerna, kryddade med grova beskyllningar, har ökat i bredd och kraft. Varje internationellt forum tjänar som skådeplats för detta föga uppbyggliga spel.

Det verkligt kalla kriget pågår dock i den asiatiska sfären, där allt, hot, utpressning, löften, påtryckningar och konspiration, kommer till användning. Politiker och diplomater, agenter och partisekreterare i Asien kan inte klaga över sysslöshet.

Det kommunistiska maktövertagandet i de indokinesiska länderna har ökat takten i det kalla kriget. Många tecken tyder på att de vietnamesiska, laotiska och kambodjanska kamraternas seger har framkallat mer huvudbry än glädje i Peking. Sovjetunionen tycks nämligen ha lyckats skaffa sig avgörande inflytande i Vietnam och Laos. I Kambodja pågår ännu maktkampen mellan de prosovjetiska och kinesvänliga falangerna inom Röda Khmerernas ledning.

Bakslag antyds överraskande öppet av kineserna i en artikel i partiets officiella organ Folkets Dagblad den 6 juli i år. "Sovjetrevisionisterna försöker, genom att utnyttja USA-imperialisternas nederlag, på alla sätt tränga in i Sydostasien för att fylla det sktomrummet." Partitidningen tröstar dock sina många miljoner läsare med att strävandet kommer att misslyckas eftersom "Indokinas folk är beslutna att vara på sin vakt mot tigern vid bakhörren och samtidigt avvisa vargen vid huvudingången." (På det poetiska

fackspråket kallar man i Kina USA tigern och Sovjetunionen vargen.) Anmärkningsvärt är att Peking inte hänvisar till de indokinesiska partiledningarnas vilja att avvisa vargen, utan till folkens.

Det kortfattade och formella gratulationstelegram, som den kinesiska regeringen skickade på trettioårsdagen av Vietnams självständighetsdeklaration, visar också att förhållandet mellan Peking och Hanoi genomgått en försämring efter de nordvietnamesiska truppernas seger i Sydvietnam.

I Laos verkar situationen ännu mer ogynnsam ur kinesisk synvinkel. Därifrån meddelas att inte mindre än 1 500 sovjetiska experter har anlänt till landet för att hjälpa till med uppbyggnadsarbete. Där har alltså vargen redan trängt in genom huvudingången.

Beträffande Kambodja härskar tills vidare osäkerhet om på vilken sida landet kommer att ställa sig. Partisekreteraren och vice-regeringschefen Ieng Sary anses vara Hanois förtrogn, och det var med all sannolikhet han som så länge hindrade Kina-protégén prins Sihanouk att återvända till landet från sin exil. Nu fick äntligen prinsen, den formelle statschefen, resa hem, men det är inte alls givet att han kan utmanövrera Hanoianhängarna från deras maktpositioner.

Slutet på balansgången

Ett tvisteämne mellan Hanoi och Peking har redan länge utgjorts av äganderätten till Spratly-öarna. Ögruppen ligger längst ute i Syd kinesiska havet, dock närmare Vietnams än Kinas kuster. Trots det geografiska läget

har Peking upprätthållit ett krav på öarna, grundat på historiska argument. Frågan hade knappt mer än principiell betydelse så länge sydvietnamesiska trupper under skydd av amerikanska flottan höll ögruppen ockuperad.

Spratly-öarna erövrades av Hanois trupper under vårfälttåget mot Sydvietnam, och Peking har därefter aktualiserat kravet på dem, men utan resultat. Från officiellt håll i Hanoi har man meddelat att öarna utgör en organisk del av Vietnam och att varje främmande krav på dem avvisas.

Ämnet är inte längre endast principiellt och prestigebetonat, eftersom geologerna förutser att under havsbotten kring öarna ligger stora mängder av olja. Visserligen är det tekniskt underutvecklade Vietnam inte i stånd att utvinna oljan kring Spratly, men däremot förfogar Sovjetunionen över oljetekniker med lång erfarenhet.

Spratly-öarna och den forna amerikanska flott- och flygbasen vid Cam Ranh-bukten i Sydvietnam oroar allvarligt ledningen i Peking. Ifall Hanoiregimen skulle överlämna Cam Ranh åt den sovjetiska flottan, vore Kinas "mjuka underliv" mot söder utsatt för ett akut hot.

En "högt uppsatt person" i Hanoi dementerade dock alla rykten om att Sovjetunionen skulle ha begärt Cam Ranh-basen. I en intervju i den högt ansedda tidskriften Far Eastern Economic Review från den 8 augusti säger han: "Tror ni att det är möjligt för Sovjetunionen att begära baser i vårt land? Innan man begär något av en vän, måste man veta känslorna i frågan. Hur kan Sovjetunionen begära baser, när allt sådant har

en imperialistisk lukt?"

Av samma intervju framgår dock tydligt att Hanoi har ändrat sin politik gentemot Kina. Den högt uppsatte partimannen berättade att det inte var lätt att vara vän samtidigt med både Sovjetunionen och Kina: "Men vi har klarat det!" Nu, efter segern i kriget, kan Hanoi tillåta sig större yttrandefrihet, tillade han. "Vi understöder till exempel den indiska regeringen mot den imperialistiska sammansvärjningen, även om Kina inte är lyckligt över det."

Vinsten av förlusten

Den kommunistiska segern i Indokina har också för Kinas del haft positiva följder. Den 7 juni avlade Filippinernas president Marcos ett officiellt besök i Peking och efter förhandlingarna beslöts att upprätta diplomatiska förbindelser mellan de två staterna. I den gemensamma kommunikén uttrycktes de båda regeringarnas motstånd mot alla försök från andras sida att upprätta hegemoni eller skapa inflytelsesfärer i Asien. Då de amerikanska baserna på Filippinerna inte nämndes i kommunikén, syftade "hegemonisträvanden" onekligen på Sovjetunionen. Marcos erkände annars i sitt bordstal Kina som tredje världens naturliga ledare – ett uttryck som Peking inte alls tycker illa om.

I början av juli avlade Thailands regeringschef också en visit i den kinesiska huvudstaden, med ungefär samma resultat som president Marcos' besök.

I den nya situation som uppstått har också Japan bedömt det som rådligt att närma sig Kina. De förhandlingar om ett japanskt-

kinesiskt freds- och vänskapsfördrag, som befann sig i stagnation, har plötsligt fått nya vindar i seglen. Den japanska delegationen visade sig beredd att underteckna en omtvitat klausul om att de två regeringarna motsätter sig andra staters försök att skaffa sig hegemoni. Klausulen är också den riktad mot Sovjetunionen, då kineserna inte krävde att amerikanska baser i Japan skulle utrymmas.

I Moskva har man också uppfattat den som sovjetfientlig, och sovjetregeringen varnade i en deklARATION Japan för att underteckna och därmed "i en eller annan form låta sig dras in i den kinesiska politikens cirkel." Den japanske premiärministern Miki besvarade i parlamentet den sovjetiska deklARATIONEN ganska svagt och förklarade att med hegemoniklausulen tänkte han inte på Sovjetunionen. Den var "ett uttryck för allmänna fredsprinciper."

Det är knappast troligt att man i Moskva nöjer sig med denna bortförklaring. Snarare verkar det som om den japanske regeringschefens yttrande av sovjetledningen tagits som ett gravtal över de länge diskuterade planerna på sovjetisk-japanskt samarbete vid utvinningen av östra Sibiriens rika naturtillgångar.

Konturerna av ett slags asiatiskt block mellan Sovjetunionen, Indien, Vietnam, Laos och eventuellt även Kambodja börjar skymta, samtidigt som USA:s prestige har sjunkit i Asien. Kina rycker samtidigt alltmer fram som en skyddsmakt för skrämde regeringar omkring det blivande sovjetiska blocket.

Utvecklingen på den indiska halvön

Den officersgrupp, som mördade Mujibur Rahman i Bangladesh, angav huvudsakligen inrikespolitiska motiv, som nepotism, korruption och diktatorsfasoner, för gärningen. Efter några dagar utropade dock kuppmarkerna Bangladesh till en islamisk republik. Det var en markant antydning om att den bengaliska staten också ämnade ändra sin utrikespolitiska orientering. Mujibur Rahman hade nämligen döpt Bangladesh till folkrepublik för att betona avgränsningen från den islamiska republiken Pakistan.

Kuppen mot den Indievänlige och Sovjetsympatiserande Mujibur Rahman och betoningen av Bangladeshs islamiska karaktär framkallade en stark misstämning hos den indiska regeringen. Däremot skyndade Saudi-Arabien att bli den första stat som erkände den nya regeringen i Bangladesh.

Den nye presidenten av Bangladesh, Khondakar Mustak Ahmed, lät efter hotande yttranden från Indien annullera namnbytet. Bangladesh blev återigen en folkrepublik, åtminstone på papperet. Presidenten antydde dock samtidigt sin vilja att upprätthålla nära förbindelser med den islamiska världen, inte minst med de rika oljeländerna, som förväntas ge ekonomisk hjälp åt det konkursmässiga Bangladesh. Presidenten rensade också ut kommunistympatisörer från högre poster och betygade de religiösa ledarna sin vördnad.

Peking betraktade Mujibur Rahman som Indiens eller rent av som Moskvas man och Bangladesh som indisk, alltså indirekt sovjetisk satellit. I augusti 1972, när den nya bengaliska staten ansökte om medlemskap i FN,

inlade den kinesiska delegaten sitt veto i säkerhetsrådet. Bangladesh blev inte FN-medlem, och Peking har inte heller upptagit diplomatiska förbindelser med Dacca.

Mujibur Rahmans öde och den nye presidentens närmande till det antisovjetiska Saudi-Arabien har man i Peking logiskt uppfattat som positiva förändringar. En länk i den sovjetvänliga kedjan tycks ha fallit bort.

Kamp om asiaternas själar

Att Indira Gandhi har strypt det demokratiska statsskicket i Indien betyder också en viktig psykologisk vinst för Kina. Indien har redan tidigare knutit an till Sovjetunionen och den icke-kommunistiska oppositionen var inte tillräckligt beslutsam för att kunna erbjuda en alternativ inriktning.

Indien var emellertid, så länge det fanns ett pluralistiskt system med fri press och en evolutionär reformpolitik, en rival till Kina i kampen om asiaternas själar. Denna tvekamp mellan maoismen och den nehruistiska demokratin pågick under de senaste tjugofem åren i alla icke-kommunistiskt styrda länder i Asien, från Sydkorea i öst till Iran i väst. I Europa skänker man föga uppmärksamhet åt den utbildningsexplosion som har skett i dessa länder. Vem vet tex att det i Thailand i dag finns nio universitet med tillsammans 65 000 studenter, i Iran fem universitet och fem tekniska högskolor, i Malaysia fyra universitet och fyra högskolor med drygt 19 000 studenter? Tom Afghanistan har ett universitet och en teknisk högskola i Kabul och en medicinsk högskola i Jalálábad.

Unga akademiker och tekniker (ofta placerade inom armén) utgör tillsammans med studenterna den politiska opinionen i sina respektive länder. Deras ständigt ökande skaror kan karakteriseras så att de är nationalistiska. I medvetande om sina länders låga utvecklingsgrad kräver de förändringar i makt- och samhällsstrukturen. De hyser i allmänhet föga sympatier för den vita världen, inberäknat också Sovjetunionen.

Den asiatiska "intelligentian" har hittills bara sett två vägar till omdaning och samhällsutveckling – den engagerade kinesiska och den neutralistiska indiska.

Sett med europeiska ögon är det inte så

lätt att förstå att Indien kunde tjäna som förebild, men faktum är att det fredliga, neutrala och parlamentariska riket hade stort anseende hos många asiater. Indiens prestige fick den första stöten genom vänskapspakten med Sovjetunionen i augusti 1971, och den andra när indiska trupper gick till anfall mot Pakistan i december samma år. Sprängningen av den indiska atombomben lämnade också bitter eftersmak.

Nu, när Indira Gandhi efter neutraliteten och fredspolitiken också avskaffade demokratin, försvann den sista resten av den nimbus som en gång skapades av Gandhi och Nehru.